

YTTRANDE Exp. den 29/11 2011
2011-11-25

Naturvårdsverket
106 48 Stockholm

SLU:s yttrande över remissen med förslag till mätbara mål för friluftspolitiken

(dnr NV-00636-11)

Sammanfattning av SLU:s synpunkter

- Det är glädjande att friluftsfrågorna får uppmärksamhet i politik och förvaltning. Men för att arbetet med friluftslivspolitiken ska bli framgångsrikt krävs att de **brister i resurser och kompetens** hos ansvariga myndigheter som Naturvårdsverket pekar på åtgärdas.
- **Naturvägledning** kan ha en mycket bredare och viktigare roll för att främja friluftsliv än vad som tagits med i remissens förslag till mätbara mål. SLU fokuserar i detta remissvar just på naturvägledning.
- **Under Mål 1, Tillgänglighet**, anges som precisering nr 4: ”Andelen kommuner och länsstyrelser som arbetar med och utvärderar sitt arbete med naturvägledning ökar kontinuerligt.”

En tydligare formulering är önskvärd, till exempel: ”En funktion med ansvar för naturvägledning inrättas i varje kommun och inom varje länsstyrelse.”

- **Målen bör kompletteras** med mål för ut- och fortbildning, utvärdering för naturvägledning samt ett mål om ett nationellt kvalitetssäkringssystem för naturguider.
- Till remissyttrandet bifogas dokumentet ”Förslag till mätbara mål för naturvägledning i friluftspolitiken” (Bilaga 1).

Generella synpunkter

SLU tycker att det är mycket glädjande att friluftsfrågorna under de senaste åren återkommit på agendan i politik och förvaltning, efter ett par decennier av lågt engagemang. Stöd och stimulans till ökat friluftsliv kan förhoppningsvis medföra att fler människor ägnar sig åt friluftsliv – med konsekvenser som bättre hälsa, större engagemang för bevarande och vård av natur, ökad sysselsättning inom naturturism med mera.

Det under många år svaga stödet till friluftslivet har gjort att stora grundläggande problem återstår att lösa. I remissen har Naturvårdsverket själv ”identifierat ett antal frågor som behöver lösas för att kunna genomföra målen i friluftslivspolitiken.” Bland dessa frågor finns så grundläggande faktorer som att det i organisationer som ska arbeta med friluftslivet råder brist på verktyg, personal, kunskap och ekonomiska medel. Underlaget för remissen har tagits fram i en mycket bred samverkan från myndigheter och organisationer, med högst varierande kompetens och med brister i ovan nämnda avseenden.

Mot denna bakgrund är det förståeligt att många skrivningar i remissen blivit ottydliga och mycket svårförståeliga. Generellt gäller enligt SLU:s mening att mätbara mål i stor utsträckning saknas. Det som finns är ”definitioner” av de 10 målen, något som snarare borde kallas visioner. Här saknas alltså (minst) ett led i arbetet för att landa i mätbara mål.

Vår förhoppning är nu att de uppenbara brister på resurser och kompetens som Naturvårdsverket pekat ut kan rättas till. Då kan åter stödet till friluftslivet bli av sådan omfattning och kvalitet att det får de tänkta, positiva effekterna.

Förslag mätbara mål för friluftspolitiken

SLU noterar att naturvägledning endast nämns på två ställen:

Mål 1, Tillgänglig natur (s. 14),

Här anges som precisering nr 4: ”Andelen kommuner och länsstyrelser som arbetar med och utvärderar sitt arbete med naturvägledning ökar kontinuerligt.”

Detta är bra, även om SLU skulle önskat den tydligare formulering som vi föreslagit, nämligen: ”En funktion med ansvar för naturvägledning inrättas i varje kommun och inom varje länsstyrelse.” Detta mål kunde tydligt ha mätts i form av antal/andel av kommuner/länsstyrelsen där sådan funktion inrättats.

Mål 8, Ett rikt och uppskattat friluftsliv i skolan (s. 21)

Här skrivs under Uppföljning: ”1. Högskoleverket rapporterar återkommande hur inslaget av friluftsliv, utomhuspedagogik och naturvägledning ser ut i lärarnas grundutbildning. 2. Skolinspektionen rapporterar årligen om utbudet av kvalificerad fortbildning kring friluftsliv, utomhuspedagogik och naturvägledning och hur många som deltar i utbildningen.”

Det är mycket bra att få en återkommande uppföljning av hur läget är vad gäller inslag om utomhuspedagogik och naturvägledning inom såväl grund- som fortbildning.

Ordförklaring (s. 29)

Naturvägledning definieras i det avslutande avsnittet (s. 29). Det bör noteras att naturvägledning sker i både naturen och kulturlandskapet (se punkt Allmänt – Definition av naturvägledning nedan).

Allmänt - Fler mål om naturvägledning

Generellt vidhåller SLU, som preciserats i tidigare inlämnat underlag (se bilaga 1), att naturvägledning kan ha en mycket bredare och viktigare roll för att främja friluftsliv än vad som tagits med i remissens förslag till mätbara mål. Flertalet insatser från det offentliga rör planering av mark och vatten, vilka naturligtvis i sig är viktiga förutsättningar för friluftsliv. Naturvägledning, däremot, rör själva upplevelsen, alltså det som är kärnan i verksamheten. Eller som det heter i en ofta citerad ordlek på engelska: ”Outdoor recreation is, after all, not so much outdoor, as people’s reaction to outdoor.” Friluftsliv handlar i grunden mer om människor än om mark. Naturvägledning är en attraktion som ger ”kunskap om och känsla för naturen”. Därigenom berikas besökarna, engagemang för natur och miljö väcks, hälsa och välbefinnande ökar. Naturvägledning bidrar också till att stärka opinion och legitimitet för naturvård (biologisk mångfald), folkhälsa och till regional utveckling och ökad omsättning i turistsektorn – enligt friluftspromotionens alla målområden.

Därför menar SLU att även de övriga mål avseende naturvägledning som vi föreslagit bör tas med, det vill säga:

Ut- och fortbildning

Personal som arbetar med naturvägledning vid länsstyrelser, kommuner och myndigheter erbjuds återkommande möjligheter till utbildning och fortbildning.

Utvärdering

Minst 80 % av offentligfinansierade aktiviteter för naturvägledning i skyddad natur utvärderas löpande.

Kvalitetssäkring för naturguider

Ett system för kvalitetssäkring av naturguider har etablerats.

Allmänt - Definition av naturvägledning

Naturvägledning handlar om att förmedla kunskap om och väcka känsla för naturen och kulturlandskapet. Den vedertagna definitionen av begreppet i Sverige:

”Med naturvägledning menas förmedling av känsla för och kunskaper om naturen. Naturvägledning syftar till att öka förståelsen för de grundläggande ekologiska och kulturella sambanden och för människans roll i naturen. Därigenom förbättras möjligheterna till positiva upplevelser i naturen och till ökad miljömedvetenhet hos den enskilde och i samhället.”

Nordiska ministerrådet 1990

”Med naturen menas här landskapets natur- och kulturgivna element.” *Överenskommelse mellan CNV och SLU om Centrum för naturvägledning 2007.*

Ordet naturvägledning infördes i Sverige i slutet av 1980-talet, men började användas först under 2000-talet. Det finns många begrepp och verksamheter som står för ungefär samma sak som naturvägledning. På svenska finns närbesläktade ord som naturinformation, tolkning och guidning. I Danmark talar man om naturvejledning och i Norge om naturveiledning och naturformidling. Definitionerna skiljer sig delvis åt, liksom syftena. När man i Norden beskriver denna verksamhet på engelska används i regel ordet interpretation.

Inom kulturmiljösektorn finns samlingsnamnet kulturavspedagogik, bestående av fyra underformer. Av dessa är begreppet kulturmiljöpedagogik särskilt relevant här. Även andra termer förekommer, till exempel förmedling, tolkning, göra tillgängligt, levandegöra och guidning.

Läs mer om begreppet naturvägledning i rapporten Naturvägledning i Sverige¹.

---

¹http://www.slu.se/Documents/externwebben/centrumbildningar-projekt/centrum-for-naturvagledning/Centrum%20f%c3%b6r%20naturv%c3%a4gledning_dokument/rapport%20med%20omslag%20f%c3%b6r%20webb.pdf

-----
Beslut om innehållet i detta yttrande har, efter delegation från rektor, fattats av dekanus vid fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap efter föredragning av remisshandläggare Lotta Jäderlund.

Svaret har utarbetats av Sven G Hultman, Eva Sandberg och Anders Arnell vid Centrum för naturvägledning.

Kristina Glimelius
Dekanus

Lotta Jäderlund
Remisshandläggare

Förslag till mätbara mål för naturvägledning i friluftspolitiken

Introduktion

Målet för friluftspolitiken är att stödja människors möjligheter att vistas i naturen och utöva friluftsliv med allemansrätten som grund. Alla människor ska enligt friluftsprpositionen ha möjlighet att få naturupplevelser, välbefinnande, social gemenskap och ökad kunskap om natur och miljö. För att uppnå målet spelar naturvägledning en central roll. Nordiska ministerrådet definierade naturvägledning 1990:: *"Med naturvägledning menas förmedling av känsla för och kunskaper om naturen. Naturvägledning syftar till att öka förståelsen för de grundläggande ekologiska och kulturella sambanden och för människans roll i naturen. Därigenom förbättras möjligheterna till positiva upplevelser i naturen och till ökad miljömedvetenhet hos den enskilde och i samhället."*

Naturvägledning behandlas i friluftsprpositionen främst under rubrikerna skola och skyddad natur men har relevans för samtliga områden som tas upp. Flera av de mål som föreslås nedan återkommer därför under olika rubriker.

Naturvägledning kan vara obemannad (till exempel informationsskyltar, natur- och kulturstigar och utställningar) eller bemannad (ges av guider och pedagoger). Centrum för naturvägledning har intervjuat drygt hundra personer som är aktiva med naturvägledning hos ideella organisationer, myndigheter och företag i Sverige. Frågan om målet med deras verksamhet besvarade de som följer:

- Främja intresse
- Förmedla kunskap & förståelse
- Ge positiva upplevelser
- Skapa miljöengagemang
- Främja folkhälsa, rekreation, friluftsliv
- Tillgängliggöra naturen
- Förena natur- & kulturperspektiv
- Främja lokal ekonomi

Läs mer om naturvägledning, Centrum för naturvägledning och ladda ned rapporten om Naturvägledning i Sverige där resultatet av intervjuerna presenteras här: www.cnv.nu

Generella mål för naturvägledning i friluftspolitiken

Fler människor ska, enligt propositionen, ha tillgång till naturupplevelser och ha kunskap om natur och miljö. För att utnyttja naturvägledningens fulla potential att bidra till detta och samordna de aktörer som arbetar med naturvägledning föreslår vi **fyra övergripande mål** för naturvägledning i friluftspolitiken.

1. *En funktion med ansvar för naturvägledning inrättas i varje kommun och hos varje länsstyrelse.*

Naturvägledningsfunktionen kan ansvara för att samordna arbetet med friluftsplaner, naturvård-kulturmiljövård och folkhälsoarbetet samt verka för ökat medborgarinflytande - och därmed till exempel till implementeringen av den europeiska landskapskonventionen på lokal respektive regional nivå. Samordnaren kan också koordinera samverkan med och mellan ideella organisationer, lokala entreprenörer/företag samt samordning av arbetet mellan t ex naturum, naturskolor, museer, friluftsmuseer och skola, förskola. Funktionen kan fungera som kompetensresurs för tillgänglighetsfrågor i ett bredare perspektiv. Samt svara för att samordna utbildning av personer

aktiva med naturvägledning lokalt. Slutligen kan samordnaren verka för att naturvägledningsaktiviteter generellt utvärderas och utvecklas både kvantitativt och kvalitativt.

2. All personal vid länsstyrelser, kommuner och myndigheter som arbetar med att på olika sätt planera för och genomföra naturvägledning till allmänheten erbjuds utbildning och fortbildning inom naturvägledning (interpretation).

3. Minst 80 % av offentligfinansierade aktiviteter för naturvägledning i skyddad natur utvärderas löpande (kvantitativt och kvalitativt).

Motivering: Naturvägledningens potential tas inte till fullo till vara idag och området är relativt utvecklat i Sverige jämfört med många andra länder. Detta har dels att göra med vår goda tillgång till natur för friluftsliv genom allemansrätten och en tradition av kompetens hos allmänheten att utan ledning röra sig i skog och mark. Dels kan det bero på att det inte finns någon enhetlig tradition av att tydligt integrera strategier för naturvägledning inom ramen för natur- och kulturmiljövårdsarbetet. "Visa-verksamheten" har över tiden inte kunnat bedrivas på samma villkor som övrigt arbete inom natur- och kulturmiljövården. Information och naturvägledning har på många håll betraktats som något man "lägger till" istället för att vara en självklar del i förvaltningen. I takt med ökad urbanisering och minskade spontana kontaktytor med naturen och kulturlandskapet ökar allmänhetens behov av stöd för kunskap om och tillgänglighet till naturområden och friluftsliv. Den naturvägledning som redan ges bör utvärderas och utvecklas för att säkerställa dess kvalitet och att den fyller sina syften. En stödjande utbildning riktad till offentliganställda naturvägledare och planerare kan vara ett sätt att bidra till detta.

4. Ett system för kvalitetssäkring av naturguider har etablerats, genom nationellt certifieringssystem eller utbildningsnorm.

En viktig åtgärd för att skapa en yrkeskår av naturvägledare med bred kompetensprofil enligt de behov som pekas ut i friluftspropositionen är att arbeta för ett enhetligt nationellt kvalitetssäkringssystem för naturguider – personer som guider i naturen och kulturlandskapet.

Mål kopplade till respektive rubrik / arbetsgrupp

1. Tillgänglighet

Att känna till och hitta till natur är de första steg som krävs för att människor ska besöka naturområden. När besökarna väl är på plats behöver de hjälp att hitta i området – först därefter kan naturvägledning som fördjupar kunskap och känsla på platsen tas emot. Satsningar för att öka den fysiska tillgängligheten till områden är betydelsefulla. Men den breda allmänheten har också behov av stöd för att överhuvudtaget hitta ut i natur. Undersökningar från Länsstyrelsen i Stockholm visar att den enskilt viktigaste åtgärd som allmänheten efterfrågar är information om hur man hittar områden att besöka.

En funktion med ansvar för naturvägledning hos kommuner och länsstyrelser kan arbeta aktivt med att öka människors kunskap om besöksvärda naturområden till exempel med hjälp av olika former av naturguider.

Förslag på mål:

En funktion med ansvar för naturvägledning inrättas i varje kommun och hos varje länsstyrelse.

All personal vid länsstyrelser, kommuner och myndigheter som arbetar med att på olika sätt planera för och genomföra naturvägledning till allmänheten erbjuds utbildning och fortbildning inom naturvägledning (interpretation).

2. Personligt engagemang och samverkan

Den europeiska landskapskonventionen betonar underifrånperspektiv i planering och utveckling av vårt landskap. Landskapet definieras som människor uppfattar det. För att allmänheten ska kunna ta till sig kunskap om landskapets värden och problematiken i avvägningar krävs olika former av naturvägledning. Naturvägledning kan också fungera som ett verktyg för att öka delaktighet och fånga upp önskemål och kunskap om landskapets värden som människor som brukar landskapet uppfattar det. En funktion med ansvar för naturvägledning hos kommuner och länsstyrelser kan bidra till ökat medborgarinflytande i planeringsprocesser.

Förslag på mål:

En funktion med ansvar för naturvägledning inrättas i varje kommun och hos varje länsstyrelse.

All personal vid länsstyrelser, kommuner och myndigheter som arbetar med att på olika sätt planera för och genomföra naturvägledning till allmänheten erbjuds utbildning och fortbildning inom naturvägledning (interpretation).

3. Allemansrätten

För allemansrättens långsiktiga legitimitet krävs kunskap hos allmänheten och tydliga spelregler för vad kommersiella aktörer kan göra med grund i allemansrätten. Naturvägledare kan här vara kan fungera som en viktig kontaktyta mot allmänheten men också bidra till att förebygga konflikter mellan markägare och utövare av friluftsliv. Hur man informerar om allemansrätten blir ett viktigt inslag i den föreslagna utbildningen enligt nedan.

Förslag på mål:

En funktion med ansvar för naturvägledning inrättas i varje kommun och hos varje länsstyrelse.

All personal vid länsstyrelser, kommuner och myndigheter som arbetar med att på olika sätt planera för och genomföra naturvägledning till allmänheten erbjuds utbildning och fortbildning inom naturvägledning (interpretation).

Ett system för kvalitetssäkring av naturguider har etablerats, genom ett nationellt certifieringssystem eller utbildningsnorm.

4. Tätortsnära natur

Tillgång till naturvägledning är av särskild betydelse i tätortsnära natur. Här kan naturguider och olika typer av obemannad naturvägledning nå många och bidra till att göra områden attraktiva att besöka. Övergripande planering, samordning och uppföljning av naturvägledning är särskilt viktig här. Det ökade antalet naturreservat i storstadsområdena bör som del i tillgängliggörandet kunna erbjuda naturvägledningsaktiviteter av hög kvalitet.

Förslag på mål:

En funktion med ansvar för naturvägledning inrättas i varje kommun och hos varje länsstyrelse.

All personal vid länsstyrelser, kommuner och myndigheter som arbetar med att på olika sätt planera för och genomföra naturvägledning till allmänheten erbjuds utbildning och fortbildning inom naturvägledning (interpretation).

5. Landsbygdsutveckling och hållbar regional tillväxt

Naturvägledning kan vara en avgörande kvalitetsaspekt för hur upplevelseturism i natur och kulturmiljöer på landsbygden uppfattas. Här är det angeläget att på olika sätt bidra till en kvalitativ utveckling av upplevelseturismen. Naturvägledning kan bidra till hållbar regional tillväxt.

Förslag på mål:

En funktion med ansvar för naturvägledning inrättas i varje kommun och hos varje länsstyrelse.

Ett system för kvalitetssäkring av naturguider, genom ett nationellt certifieringssystem eller utbildningsnorm har etablerats.

6. Skyddade områden

En stor del av dagens naturvägledning sker i skyddade naturområden. De insatser som görs utvärderas sällan. Genom utvärdering kan naturvägledningens kvalitet höjas. Utvecklad naturvägledning skulle bidra till ett ökande antal besökare som bedriver friluftsliv. I Finland har man arbetat länge med utvärdering och mätning av naturvägledning i skyddade naturområden.

Förslag på mål:

Minst 80 % av återkommande offentligt finansierade aktiviteter för naturvägledning i skyddad natur utvärderas löpande (kvantitativt och kvalitativt).

En funktion med ansvar för naturvägledning inrättas i varje kommun och hos varje länsstyrelse.

All personal vid länsstyrelser, kommuner och myndigheter som arbetar med att på olika sätt planera för och genomföra naturvägledning till allmänheten erbjuds utbildning och fortbildning inom naturvägledning (interpretation).

Ett system för kvalitetssäkring av naturguider, genom ett nationellt certifieringssystem eller utbildningsnorm har etablerats.

7. Skola (och naturvägledning)

Naturvägledningens betydelse sammanfattas i friluftspropositionen i avsnittet under rubriken skola som följer:

"Vi bedömer att naturvägledning och naturvägledare, vid sidan om skolan och de ideella organisationernas verksamhet, fyller en viktig funktion för att främja friluftsliv och kunskap om natur- och kulturlandskapet i Sverige."

Naturvägledning är ett verktyg för att nå människor generellt med kunskap om natur och kulturlandskapet. I skolans värld är utomhuspedagogiken särskilt viktigt för att tidigt ge barn kontakt med naturen och grundlägga ett intresse för friluftsliv.

Förslag på MÅL:

Utomhuspedagogik blir ett obligatoriskt inslag i lärarutbildningen.

Alla lärare i grund och gymnasieskolan erbjuds fortbildning i utomhuspedagogik

En funktion med ansvar för naturvägledning inrättas i varje kommun och hos varje länsstyrelse.

All personal vid länsstyrelser, kommuner och myndigheter som arbetar med att på olika sätt planera för och genomföra naturvägledning till allmänheten erbjuds utbildning och fortbildning inom naturvägledning (interpretation).

Ett system för kvalitetssäkring av naturguider, genom nationellt certifieringssystem eller utbildningsnorm har etablerats.

Minst 80 % av offentligfinansierade aktiviteter för naturvägledning i skyddad natur utvärderas löpande (kvantitativ och kvalitativt).

8. Fysisk aktivitet och folkhälsa

Genom satsningar på naturvägledning lockas fler ut i naturen. En funktion för naturvägledning i offentlig förvaltning kan bidra till att samordna arbete med friluftsliv, naturvägledning och folkhälsa. En utbildning i naturvägledning enligt nedan bör innehålla moment om aktuell forskning vad gäller naturkontakt och folkhälsa.

Förslag på MÅL:

En funktion med ansvar för naturvägledning inrättas i varje kommun och hos varje länsstyrelse.

All personal vid länsstyrelser, kommuner och myndigheter som arbetar med att på olika sätt planera för och genomföra naturvägledning till allmänheten erbjuds utbildning och fortbildning inom naturvägledning (interpretation).

9. Forskning och statistik

Naturvägledning kan fördjupa friluftsupplevelsen och är därmed en av friluftslivets kvalitativa dimensioner. Frågor om naturvägledning bör vid sidan om frågor om friluftsliv inkluderas i statistiska undersökningar och enkäter om friluftsliv. Naturvägledning som ämne bör beforskas vid svenska universitet och strategier för forskning bör utvecklas.

Offentliga satsningar på naturvägledning bör följas upp både kvantitativ och kvalitativt, jämför gärna med Finland som har ett program för regelbunden uppföljning av aktiviteter i skyddad natur genom Metsähallitus (Skogsstyrelsen). I utbildning av personal enligt nedan bör moment om utvärdering inkluderas. Den funktion för naturvägledning som föreslås kan svara lokalt och regionalt för att bevaka att utvärdering av naturvägledning genomförs i praktiken.

Förslag på MÅL

En funktion med ansvar för naturvägledning inrättas i varje kommun och hos varje länsstyrelse.

All personal vid länsstyrelser, kommuner och myndigheter som arbetar med att på olika sätt planera för och genomföra naturvägledning till allmänheten erbjuds utbildning och fortbildning inom naturvägledning (interpretation).

Minst 80 % av offentligfinansierade aktiviteter för naturvägledning i skyddad natur utvärderas löpande (kvantitativ och kvalitativt).

En nationell forskningsstrategi för naturvägledning tas fram.